

Gedwongen hoger beroep

Over herstel van strafvonnissen

In het strafrecht kunnen overduidelijke fouten in uitspraken niet buiten hoger beroep worden hersteld.

Daardoor worden er soms veel tijd en geld verspild. Tijd voor een verandering van de wet.

.....
J.G. Cabboort en J.P. Quist
advocaten te Middelburg
.....

Zowel in het burgerlijk als in het bestuursprocesrecht heeft de rechter de mogelijkheid een kennelijke fout in zijn uitspraak te herstellen, zonder dat de rechtzoekende zelf hoger beroep hoeft in te stellen tegen de foutieve beslissing. Dat de strafrechter deze mogelijkheid niet heeft, bleek recent bij de behandeling van een strafzaak door de economische politierechter.

Rechtspersoon X werd verdacht van overtreding van art. 5 Wet vervoer gevaarlijke stoffen. Na het requisitoir, waarin de officier van justitie een geldboete eiste van 1.250 euro, en na het pleidooi, schorste de rechter de behandeling van de zaak voor onbepaalde tijd om de officier van justitie in de gelegenheid te stellen de bevoegdheid van de opsporingsambtenaren, die ter terechtzitting ter discussie was gesteld, aan een nader onderzoek te onderwerpen. Vijf maanden later werd de behandeling van de zaak voortgezet. De rechter achtte het ten laste gelegde feit bewezen en zag geen redenen af te wijken van de strafeis. Hij veroordeelde de verdachte, conform de eis, zo deelde hij mede, tot een geldboete van 2.000 euro. Pogingen om de

rechter er op attent te maken dat de eis van de officier lager was, werden in de kiem gesmoord. 'Indien namens de verdachte nog iets naar voren gebracht wenste te worden, dient dit in hoger beroep te geschieden.' Na de zitting nam de griffier telefonisch contact op met de behandelend advocaat met de mededeling dat de rechter inmiddels inzag een fout te hebben gemaakt. Herstel was echter niet mogelijk; daarvoor was hoger beroep noodzakelijk.

Civielrechtelijke mogelijkheden

Indien de hiervoor beschreven procedure zich zou hebben afgespeeld in het civiele (proces)recht, zou er voor X een eenvoudige mogelijkheid open hebben gestaan om de rechterlijke misslag te herstellen. Anders dan in het strafrecht kent het burgerlijk procesrecht in art. 31 Rv de mogelijkheid tot verbetering van kennelijke fouten in rechterlijke uitspraken.¹ Het eerste lid van dit artikel bepaalt dat de rechter te allen tijde op verzoek van een partij of ambtshalve een kennelijke rekenfout, schrijffout of andere kennelijke fout die zich voor eenvoudig herstel leent, verbetert. Dit artikel behelst de codificatie van de rechtspraak van de Hoge Raad op dit punt.²

.....
1 Vergelijk voor arbitrage art. 1060 Rv, dat eerder in de wet was opgenomen dan art. 31 Rv. Zie *Tekst & Commentaar Burgerlijke Rechtsvordering 2005*, art. 31 Rv, aant. 9. Zie over art. 1060 Rv onder andere P. Sanders, *Het Nederlandse arbitragerecht*. Deventer: Kluwer 2001, p. 157 e.v.
2 Dat art. 31 Rv spreekt over 'verzoek' wil niet zeggen dat een verzoekschrift noodzakelijk is. Het verzoek kan ook in een brief aan de rechter of zelfs telefonisch worden gedaan. Zie hierover W. Hugenholtz, *Hoofdlijnen van Nederlands burgerlijk*

In dit kader wijzen wij op het arrest van de Hoge Raad van 2 november 1990, NJ 1991, 800 en dan in de eerste plaats op de conclusie van A-G mr. Asser vóór dit arrest. In onderdeel 2.21 overwoog hij als volgt: 'Naar ik meen kan de rechter [...] niet meer terugkomen van zijn beslissing als zij eenmaal is uitgesproken. [...] De rechtszekerheid eist ook hier dat wat eenmaal is uitgesproken als vonnis geldt tussen pp. totdat het door middel van het instellen van een rechtsmiddel zijn kracht heeft verloren. Een discrepantie tussen de door de rechter vastgestelde beslissing en wat als zodanig is uitgesproken moet voor rekening van de rechter blijven, tenzij pp. bij kennisneming van het vonnis redelijkerwijze hebben behoren te begrijpen dat dit zo niet door de rechter kan zijn bedoeld. Hierbij heb ik met name het oog op evidente misslagen. Dat die na de uitspraak moeten kunnen worden gecorrigeerd lijkt me duidelijk.'

De Hoge Raad oordeelde (r.o. 3.2) dat het vonnis zoals het ter zitting is uitgesproken dan wel zoals het geacht moet worden ter zitting te zijn uitgesproken, als het vonnis heeft te gelden en dat dit stuk geacht moet worden de overwegingen en beslissingen in te houden waartoe de rechter op het tijdstip van de uitspraak was gekomen. De Hoge Raad vervolgde: 'In verband met de aard van de aldus tegelijk tot stand gekomen en openbaar gemaakte handeling van de rechter is tegenbewijs ter zake van deze inhoud niet toegelaten, daargelaten de

.....
procesrecht (voortgezet door W.H. Heemskerck). Den Haag: Elsevier juridisch 2006, nr. 120.

De civiele rechter kan te allen tijde een kennelijke rekenfout, schrijffout of andere kennelijke fout die zich voor eenvoudig herstel leent, verbeteren

[...] gevallen waarin correctie van een kennelijke, ook voor partijen kenbare verschrijving op haar plaats is.³

Na dit arrest is de problematiek van verbetering van kennelijke fouten in civielrechtelijke uitspraken meermalen aan de Hoge Raad voorgelegd.³ De in de rechtspraak ontwikkelde regel van herstel van kennelijke verschrijvingen is, zoals gezegd, gecodificeerd. De wetgever is daarbij overigens nog een stapje verder gegaan. Blijkens art. 31 Rv lenen niet alleen kennelijke verschrijvingen zich voor herstel, maar ook andere kennelijke (reken-)fouten, die zich voor eenvoudig herstel lenen.⁴

Blijkens de parlementaire geschiedenis bij art. 31 Rv is de (lichte eenvoudige⁵) regeling van deze bepaling in de wet opgenomen opdat partijen niet hun toevlucht hoeven te nemen tot een zwaardere procedure, zoals het instellen van hoger beroep.⁶ Hieruit volgt dat een partij die 'slachtoffer' is geworden van een kennelijke fout van de rechter, een keuzemogelijkheid heeft. Hij mag in hoger beroep, maar hoeft dat niet. Als het die partij alleen te doen is om herstel van de fout, dan ligt een verzoek ex art. 31 Rv meer voor de hand. Via deze weg kan op een veel snellere en goedkopere wijze herstel worden verkregen.⁷

Bestuursrechtelijke mogelijkheden

In het bestuursrecht bestaat al lange tijd discussie over het antwoord op de vraag of in de Awb een gelijksoortige regeling als art. 31 Rv opgenomen dient te worden. In de bestuursrechtelijke jurisprudentie is het buitenwettelijk middel van *ambtshalve vervallenverklaring* ontstaan.⁸ Dit is ook geconstateerd in het jaarverslag van de Raad van State van 2003⁹, dat vermeldt dat de hoogste bestuursrechters na 1994 hun toevlucht namen tot het buitenwettelijk middel van de ambtshal-

³ Zie in dit kader bijvoorbeeld HR 29 april 1994, NJ 1994, 497; HR 15 mei 1998, NJ 1999, 672 m.nt. HJS; alsmede HR 17 december 1999, NJ 2000, 171.
⁴ Zie hierover HR 13 februari 2004, NJ 2004, 459 m.nt. JBMV. Voorts gepubliceerd in *JBP* 2005/6 m.nt. I. van den Nieuwendijk.

⁵ Th. B. ten Kate & M. M. Korsten-Krijnen, *Herroeping, verbetering en aanvulling van burgerrechtelijke uitspraken*. Deventer: Kluwer 2005, p. 152.
⁶ Zie onder andere *Parl. Gesch. Burg. Procesrecht*, Van Mierlo & Bart: MvT p. 174.
⁷ Voor de samenloopproblematiek tussen onder andere art. 31 Rv en het instellen van hoger beroep, zie H. J. Snijders, M. Ynzonides & G. J.

Meijer, *Nederlands burgerlijk procesrecht*. Deventer: Kluwer 2002, nr. 241 en de aldaar genoemde rechtspraak, literatuur en parlementaire stukken.
⁸ Zie in dit kader onder andere CRvB 15 september 1998, RVS 1989, 98; CRvB 21 april 1994, JB 1994, 149; CBb 2 november 1994, JB 1994, 316 m.nt. JCCL; ABRs 14 juli 1995, JB 1995, 245; alsmede CRvB 8 januari 1996, *Rawb* 1996, 58 m.nt. BdW.
⁹ Te raadplegen via www.raadvanstate.nl/publications/documents/52-jaarverslag-rvs-2003-fc.pdf.

ve vervallenverklaring van uitspraken. Evidente misslagen zouden anders niet eerder aan de orde (kunnen) komen dan in een civiele procedure wegens onrechtmatige rechtspraak of in een procedure wegens schending van art. 6 EVRM.¹⁰ Het vervallen verklaren van een rechterlijke beslissing is een ambtshalve beslissing en is derhalve niet gebonden aan een initiatief van een der partijen.¹¹

Rechtspraak is mensenwerk, zodat het wel eens voorkomt dat een foutieve uitspraak gegeven wordt. Vaak kunnen deze fouten in hoger beroep worden hersteld. Indien echter hoger beroep is uitgesloten of wanneer de foutieve uitspraak in hoger beroep is gedaan, zijn fouten niet meer te herstellen, hetgeen (in ieder geval) voor de rechtzoekende onbevredigend is. Men ziet in het bestuursrecht dat de rechter dan ambtshalve op de uitspraak kan terugkomen door de uitspraak te herroepen en vervallen te verklaren. Deze mogelijkheid is echter niet opgenomen in de Awb, hoewel daarop al meermalen is aangedrongen.¹² Overigens heeft de minister van Justitie al meermalen toegezegd een regeling te zullen treffen.¹³

Naast het buitenwettelijk middel van vervallenverklaring kent het bestuursprocesrecht ook de mogelijkheid van *rectificatie*. De regeling is niet opgenomen in de Awb, maar in art. 20 Procesregeling Bestuursrecht. Indien een kennelijke fout in de uitspraak staat, kan de partij die daarvan nadeel ondervindt de rechter verzoeken deze fout te herstellen. Deze regeling is vergelijkbaar met art. 31 Rv.

Kortom, ook in het bestuursrecht wordt men bij kennelijke misslagen niet gedwongen deze in hoger beroep te laten herstellen, maar kan voor een eenvoudiger manier worden gekozen.

Strafrechtelijke onmogelijkheden

Over de mogelijkheden van herstel van kennelijke misslagen in het strafprocesrecht kunnen we kort zijn. Die zijn er

¹⁰ Idem.

¹¹ Zie in dit kader CRvB 12 maart 2004, JB 2004, 189.

¹² Zie bijvoorbeeld Ten Berge e.a., *Het bestuursprocesrecht, Ervaringen met de Awb*. Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 1996, p. 265.

¹³ *Kamerstukken II 1997/98, 25 600 VI, nr. 46, p. 43.*

Als de verdachte de kosten voor rechtsbijstand zelf dient te voldoen, zal er bij misslagen vaak geen hoger beroep worden ingesteld

namelijk niet. In het hiervoor beschreven geval had de politierechter vanuit juridisch oogpunt gelijk. Het stond hem simpelweg niet vrij zijn (mondelinge) vonnis nog te wijzigen. Dit is echter hoogst onbevredigend. Indien de verdediging in de gelegenheid zou worden gesteld de rechter op de onjuiste uitspraak attent te maken, had de rechter in het bijzijn van de officier van justitie deze kennelijke misslag eenvoudig kunnen herstellen door alsnog de gewenste hoogte van de boete uit te spreken. Juist in het strafrecht, waar de politierechter en ook de kantonrechter doorgaans direct mondeling uitspraak doen, ligt het gevaar van kennelijke misslagen op de loer. Wij menen dat het daarom wenselijk is in het strafrecht een mogelijkheid van herstel in te voeren.

In het door ons genoemde voorbeeld was X verzekerd voor de kosten van rechtsbijstand. Hoger beroep bracht voor haar geen extra kosten mee. Maar indien de verdachte de kosten voor rechtsbijstand zelf dient te voldoen, zal er al snel voor gekozen worden om geen hoger beroep in te stellen om de eenvoudige reden dat de baten niet opwegen tegen de te maken kosten. De kosten van het hoger beroep kunnen immers niet worden meegenomen in een verzoek tot schadevergoeding ex art. 591a Sv, tenzij de zaak is geëindigd zonder oplegging van straf of maatregel en zonder toepassing van art. 9a Sr.

En wat als de verdachte niet wordt bijgestaan door een advocaat en hij geen weet heeft van de kennelijk onjuiste uitspraak? Indien de rechter zich op een later tijdstip realiseert dat hij een onjuiste uitspraak heeft gedaan, kan hij daarin (ambtshalve) geen verandering meer te weegbrengen. De uitkomst van een strafzaak kan ook van invloed zijn op uitspraken in volgende zaken (vergelijk-

bare straffen in vergelijkbare gevallen) en deze invloed kan derhalve ook uitgaan van kennelijk onjuiste uitspraken, zij het op beperkte schaal. Wij zijn van mening dat ook dit een ongewenst effect is van het ontbreken van een regeling voor het herstel van rechterlijke misslagen in het strafprocesrecht.

Ook in het strafrecht

Ook in het strafrecht zou een regeling opgenomen moeten worden waarin evidente fouten op eenvoudige en goedkope wijze kunnen worden hersteld, zowel op initiatief van (een van de) partijen, als ambtshalve. Dit houdt de rechtspraak zuiver en beschermt de verdachte tegen het noodgedwongen instellen van hoger beroep. Daarnaast ligt het voor de hand dat bij invoering van een dergelijke regeling het aantal appelzaken terug zal lopen.

Wij kunnen ons voorstellen dat deze problematiek in sommige arrondissementen op een praktische wijze wordt opgelost, maar voorbeelden daarvan zijn ons niet bekend. Ook navraag bij verschillende griffies leverde hierover geen informatie op.

Aan het opstellen van een (wettelijke) regeling kleven vanzelfsprekend heel wat haken en ogen. Indien de verdachte/veroordeelde of de officier van justitie om herstel verzoekt, dient de ander dan te worden gehoord alvorens de rechter een beslissing neemt? Welke fouten moeten wel en welke moeten niet via deze eenvoudige wijze kunnen worden hersteld? Een (uitgebreid) onderzoek naar de wijze waarop een regeling in het strafprocesrecht moet worden vormgegeven, lijkt dan ook wenselijk.